

Noi “descoperiri ale ochiului”: Biblioteca în cultura digitală

*Interviu cu poetul și criticul literar Ion Pop
realizat de Dana Nora Dinu*

Întrunirea prilejuită de decernarea **Premiului Petre Stoica** pe anul 2013 ar fi avut, poate, unele șanse să înțepenească într-o atmosferă caracteristică acestui tip de evenimente, dacă laureatul n-ar fi fost profesorul universitar clujean Ion Pop. Deși, chiar și numai parfumul dulce-amărui al celor **Unsprezece adnotări lirice la covoarele Șerbanei**¹ care plutea peste onorata asistență, condimentat de clipirea șăgalnică a “emoticonului” editorului, constituia un antidot destul de eficient pentru preîntâmpinarea zisului fenomen. Din clipa în care și-a lăsat paltonul în vestiarul BCUT și până la **Cravata lui Gellu Naum** (poemul citit după festivitate), a însuflețit “scena” cu acel aer inconfundabil, cu o undă de sobrietate amintind de personajele lui Slavici, dar mai cu seamă cu luminozitatea caldă, specifică generosului suflet ardelenesc - care mie îmi redeștepta nostalgii din anii studenției clujene – într-un cuvânt, echilibrul visat de creatorii conceptului **Echinox**.

Deși nu am avut privilegiul de a mă număra printre studenții domniei-sale, aura celebrei reviste studențești **Echinox** - pe care încă o mai păstora pe-atunci (redactor-șef și director între 1969-1983) – ne vrăjea pe toți. Beneficiasem însă din plin de primele sale **Ore franceze (Ore franceze I, dialoguri și medalioane critice, 1979)** - impresionantele interviuri cu personalități ale lumii culturale franceze, între care criticii **Școlii de la Geneva**, grupare de căpetenie și de căpătâi în bibliografiile noastre, rod al anilor petrecuți în capitala Franței ca asistent asociat la Universitatea Paris III – Sorbonne Nouvelle (1973-1976), precum și de traduceri din Georges Poulet și Jean Starobinski (Georges Poulet, **Conștiința critică**, 1979 ; Jean Starobinski, **Textul și interpretul**, 1985).

Nu îi cunoșteam însă prea bine “biata cumițenie” lirică (**Biata mea cumițenie**, 1969) și nici “pornirea rebelă” spre avangardă (cu rol de echilibrare - apreciază domnia-sa) - poate și datorită “buclei” critice (**Transcrieri, eseuri**, 1976; **Nichita Stănescu – spațiul și măștile poeziei**, 1980; **Lucian Blaga – Universul**

liric, 1981; **Lecturi fragmentare, eseuri**, 1983; **Jocul poeziei, eseuri**, 1985) dintre publicarea volumelor de versuri **Gramatică târzie**, 1977 și **Soarele și uitarea**, 1985, deși aveam să aflu că era o reluare a unei preocupări mai vechi (**Avangardismul poetic românesc, eseuri critice**, 1969; **Avangarda în literatura română**, 1990 ; **Gellu Naum. Poezia contra literaturii**, 2001) . L-am redescoperit apoi, după 1989, tot pe direcția critică și traduceri (Gerard Genette, **Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune**, traducere și prefață de Ion Pop, 1994), și a unor contribuții (Roland Barthes, **Plăcerea textului**, traducere de Marian Papahagi, postfață de Ion Pop, 1994; Paul Ricoeur, **De la text la acțiune**, 1999;

¹ Petre Stoica, *Unsprezece adnotări lirice la covoarele Șerbanei*, îngrijirea ediției și cuvânt înainte Marcel Tolcea, Brumar, Timișoara, 2013.

Paul Morand, *București*, traducere de Marian Papahagi și Ion Pop ; prefață și note de Ion Pop, 2000), între care și valoroase (și greu încercate²) lucrări de referințe (*Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I-IV, coordonare și revizie științifică 1998-2003), căci funcțiile administrative pe care le-a îndeplinit nu lăsau, poate, loc de reverii (director al *Centrului Cultural Român* din Paris între 1990-1993, decan al *Facultății de Litere a Universității "Babeș-Bolyai"* Cluj-Napoca, 1996-2000). Evenimente din preajma răscrucei dintre milenii aveau să redeştepă strunele lirei sale, rezultând o serie de volume de versuri (*Descoperirea ochiului*, 2002 ; *Elegii în ofensivă*, 2003; *Litere și albine*, 2010; *În fața mării*, 2011).

U lterior, mergând pe firul ideilor sale din interviuri, mi-a atras atenția - între altele - și o frază referitoare la dublul sentiment de siguranță și de tensiune pe care ți-l dau cărțile, imagine în care mă recunoșteam și pe mine, circulând într-un univers al cărților, purtându-le cu mine mai tot timpul, atât sub vechea cât și sub noua lor înfățișare, între "biblioteca mea" de-acasă și "biblioteca mea" de la serviciu, oprindu-mă prin librării și anticariate (care sunt tot "ale mele", într-un fel) - chiar dacă rezultatele sunt mult mai modeste.

S tiam că urma să fie distins cu *Premiul Petre Stoica* (după ce, cu un an înainte, îi fusese acordat *Premiul Național al Uniunii Scriitorilor*) și urmăream în presă detalii despre eveniment. Nu le-am primit decât în ceasul al doisprezecelea, când am aflat că festivitatea avea să se desfășoare chiar la *Biblioteca Centrală Universitară "Eugen Todoran"*. Așa încât, într-o zi de noiembrie auriu, am alcătuit câteva întrebări - cam îngrabă, dat fiind că nu aveam decât câteva ore la dispoziție - și m-am înfățișat domniei sale cu tracul "reporterului" debutant și emoția reîntâlnirii cu "Clujul meu", cu unul dintre eroii "din cărți", în carne și oase. Ceea ce mă mai liniștea, era faima bunăvoinței și a nemăsuratei sale disponibilități față de începători (căci eram și eu o începătoare, nu-i așa ?) de care aflasem din povestirile echinoxistilor. Dar cred că nimic nu m-ar fi smuls din spatele filelor unde m-am refugiat, dacă n-ar fi fost teama pierderii unei "aderențe" dinspre Cluj, dinspre alte vremuri, cu tot ceea ce reprezintă domnia-sa.

Î mi propusesem să aflu - dacă aveam să mă dovedesc în stare - cum se înfățișează "ochiului" poetic noua "lume scanată" a literelor, dar mai ales, cu câte "gradații" sporește tensiunea criticului în contextul evoluției textului de la prezența "permanentă" la omniprezență, dată fiind extrema accesibilitate și manevrabilitate în forma sa virtual - "reîncarnată" care, dincolo de clarificări benefice pot avea consecințe asupra receptării mesajului prin perturbarea și fragmentarea lecturii. Nu este o problemă nouă, fiind reluată

frecvent, dar mi se pare că ea primește o încărcătură aparte atunci când relația interpretului cu textul devine "trăire", sau, cum spunea Georges Poulet, "act de iubire" - metaforă ce definește acea orientare a criticii numită "de identificare". Și, desigur, nu puteam rezista nici curiozității de a afla cum i se par domniei-sale "hainele cele noi", tot virtuale, ale - de-acum - "bătrânului" *Echinox*, cu suișurile și coborâșurile celor 45 de ani de existență. Apoi, venind dintr-o zonă a bibliotecii responsabilă de primul produs cu care utilizatorii-cititori iau contact, catalogul electronic, și fiind mereu în căutare de repere și semnale "de celalaltă parte a OPAC-ului", eram interesată de eficiența modului de concepție, organizare și afișare a informației din baza de date.

D in teama de-a nu "strica treaba" cu "graba" și de a nu-l acapara cu totul, nu am mai abordat atunci toate aceste chestiuni. Din fericire, soarta s-a dovedit favorabilă (și domnul profesor extrem de binevoitor), oferindu-mi răgazul celor câteva săptămâni până când domnia-sa a fost din nou oaspetele *BCUT* cu prilejul lansării *Paginilor germane ale Poeților Echinoxului*³ pentru a completa întrebările pe care le redau în continuare împreună cu răspunsurile, așa cum au fost formulate.

DND Pornind de la un interviu mai vechi în care spuneai că prezența cărții vă dă un sentiment de siguranță, v-aș ruga să definiți în câteva cuvinte biblioteca.

IP Când mă gândesc la *Biblioteca*, îmi vin în minte imediat cel puțin două "definiții" lirice: una, foarte celebră, a lui *Borges*, care-și reprezenta *Paradisul* în chipul unei biblioteci enorme; a doua, a lui *Ilarie Voronca*, vorbind despre biblioteci ca despre niște „anticamere ale veșniciei”. În mare măsură, ele exprimă și gândul meu despre acest spațiu emblematic al Cărții, unde m-am simțit întotdeauna mai acasă decât acasă, loc de mari bucurii. Pe prima pagină a unui caiet al meu de lecturi particulare din liceu, scrisesem citatul din *Miron Costin* despre cea mai plăcută și de folos zăbavă a omului, care e „cetitul cărților”... *Biblioteca* mi-a dat într-adevăr, un fel de sentiment de siguranță și de solidaritate cu gândurile și cu imaginația altora, a lărgit mult spațiul meu de comunicare cu lumea, mi-a revelat mereu adevăruri fundamentale. Recunosc, însă, că, mai ales ca poet, am simțit acest spațiu și ca pe unul al multor frustrări, fiindcă, oricum, *Biblioteca* te desparte cumva de viața trăită în imediatul și firescul ei, obligându-te să devii, nu-i așa, „livresc”... Iar nostalgia „naturii”, a unei anumite prospețimi a experienței de viață, rămâne mereu vie, dacă privești lumea mai mult prin fereastra foarte geometrică și cumva limitativă și constrângătoare a *Bibliotecii*. De la o vreme, constat, însă, cu un alt soi de melancolie, că multă lume, mai ales tânără, se cam desparte de bibliotecă, de librării, de

² *Dicționarul scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, vol. I-IV, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1995-1999; *Scriitori români - mic dicționar* - coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.

³ *Poezii revistei Echinox*, vol. 2, *Pagini germane* : Antologie (1968-1988), ediție îngrijită de Ioan Mușlea, prefață de Ion Pop, Limes, Cluj-Napoca, 2013.

cărți. *Alte limbaje, mai degrabă eterice, atrag vârstele tinere ale zilei ...*

DND În același interviu spuneți că prezența permanentă a textului, relația cu textul creează o stare de tensiune. Această stare de tensiune se amplifică în contextul culturii digitale ?

IP *Starea de tensiune la care vă referiți ține, mi se pare, de o anumită „logică” a imaginarului în scrisul meu, mai ales în poezie, deoarece sunt nevoit să-mi confrunt mereu propria imagine despre lume cu înfinitul imaginar al Bibliotecii, într-un dialog mereu interogativ, neliniștit, care pune în ecuație numita trăire nemediată a faptului de viață cu multiplele mijlociri care, vrând-nevrând, o deviază, de nu o chiar alterează și falsifică. E drept că, foarte adesea, o și intensifică prin aport de ... imaginație conotativă, capabilă să înscrie „evenimentul” cotidian în forme metaforic-simbolice mai dense și mai „durabile”. Apare, însă, inevitabil, și conștiința convenției poetice, relativizantă, ironic-elegiacă, iar zisa experiență trăită capătă o coloratură aparte în oscilația permanentă și neliniștită dintre scris și trăit. – Când scriu critică, am alt spațiu de reflecție. Cărțile mele despre avangardă, de pildă, au ocupat destul loc cu punerea în discuție tocmai a convenției literare, problemă centrală a avangardelor, atât de preocupate, cum știm, de răsturnarea raporturilor dintre existențial și scriptural, în favoarea aceluși dintâi. Pe de altă parte, toată istoria poeziei (și a literaturii în general) nu e decât o suită tensionată de confruntări dintre limbaje, stiluri, curente și formule literare, din a căror bătălie se naște mereu „noul”, devenit curând vechi ori reabilitat în funcție de contextele socio-literare diferite ale lecturii și scrisului. – „Cultura digitală” sporește, într-un fel, această tensiune, căci cartea*

tipărită pe hârtie tinde să fie înlocuită, de la o vreme, de cea „eterică”, electronică, dispar multe dintre obiceiurile de lectură, care au fost secole de-a rândul ale omenirii întregi, sunt amenințate cu dispariția manuscrisele, cu bogăția așa de sugestivă a variantelor unor opere, va dispărea și frumoasa, amplă, însuflețita corespondență de odinioară, căreia i se substituie tot mai mult mesajul ca și telegrafic, adesea strict informativ, sec, lipsit de vibrație. Notez, totuși, că aceeași „cultură dgitală” aduce și uriașe înlesniri de comunicare și de lectură, de informație, facilitează accesul la surse altădată de neimaginat. Scrisul însuși devine tot mai lejer, textul se corectează și perfecționează rapid, se transmite ca și instantaneu spre interlocutori, cu sacrificiile, desigur, menționate. Urmele trudei scrisului, ale ezitărilor reflecției și reveriei, se pierd în mare măsură... Eu însumi nu mai scriu de multă vreme textele critice decât la calculator, ba chiar unele poeme le articulez, după prime însemnări fugare cu creionul, pe spațiul mai generos al ecranului... Se vede, așadar, că sunt tensiuni și tensiuni, dar și destule destinderi și libertăți noi de respirație...

DND Și tot legat de aceasta, dacă credeți că Echinoux a recâștigat ceva din ceea ce a pierdut, fiind acum transpus în mediu virtual.

IP *Echinoux-ul va fi câștigat sau pierdut cam tot ceea ce câștigă și pierd periodicele „on line”. Îmi place și mie să citesc reviste pe internet, fac și serioase economii în felul acesta, dar rămân, totuși, un iubitor al foșnetului și granulației hârtiei, al răsfoirii și notelor marginale pe o publicație sau alta. Comunicarea mea cu textele nu e chiar aceeași în cele două situații. Lucrul bun e că posibilitățile de difuzare ale periodicelor cresc astfel enorm, ca și viteza de acces la ele. – Eu n-am urmărit*

Timișoara / Cetate / Bulev. Regele Ferdinand I și Teatrul Comunal
/ innere Stadt / Regele Ferdinand I. Ring und Stadttheater.

revista *Echinox* pe internet, o citesc încă pe hârtie, chiar cu formatul schimbat, e important că mai poate să apară, în ciuda marilor dificultăți financiare din ultimii ani. Chiar la acest început de decembrie vom sărbători 45 de ani de existență a „revistei studențești de cultură”, care, iată, e una dintre cele mai longevive publicații din cultura română și a reușit în aceste decenii să formeze un foarte mare număr de scriitori, și nu doar scriitori, în cele trei limbi în care a apărut de la început, română, maghiară și germană. E de regretat, acum, dispariția, practic, a „nemților noștri”, sași sau șvabi, pierdere gravă în toate privințele... Oricum, pentru mine această grupare și revistă a însemnat enorm, mi-a schimbat viața, căci am găsit în acest mediu tânăr o atmosferă de minunată emulație, generoasă și sinceră, o extraordinară încredere în cuvântul scris și – dacă vreți – în Bibliotecă aceea cu majusculă, formatoare de vieți și de spirite.

DND Care sunt așteptările dvs. în legătură cu bibliotecă? Ce ar trebui să conțină relația unei biblioteci academice cu instituția pe care o deservește, adică cu universitatea?

IP Nu pot avea alte așteptări decât cele de până acum: Bibliotecă rămâne și va rămâne o sursă esențială de informație și formare pentru orice intelectual adevărat. Într-o lume în care poți „ajunge” – cred unii – și fără prea multă lectură, eu cred că atingerea țelurilor majore ale unui om autentic nu se poate realiza decât trecând prin „poarta strâmtă” – cum e și a Paradisului biblic – a Bibliotecii. Dacă ai trecut prin ea, descoperi, treptat, o largime pe care abia o visaseși... Universitatea – ca instituție a „universalului” – nu poate trăi fără Bibliotecă și e de datoria ei să-și mobilizeze învățăceii la cât mai multe ore de lectură în spațiile ei.

DND În legătură cu organizarea conținutului bazei de date a bibliotecilor. Cât de ușoară sau - dimpotrivă - dificilă vi se pare interogarea bazei de date a unei

biblioteci? Este informația ușor de accesat sau vi se pare că pierdeți timp?

IP Remarc cu plăcere că „bazele de date” al bibliotecilor noastre universitare se îmbogățesc pe zi ce trece și că accesul la bibliotecile virtuale din toată lumea e tot mai facil - și cred că va trebui mereu lărgit. În ce mă privește, recurg și la fișierele tradiționale, dar informatizarea bibliotecilor sub toate aspectele îmi pare un lucru excelent, de mare ajutor pentru orice cititor. Poate că ar fi de accelerat ritmul de transcriere în bazele de date ale unor publicații mai vechi, care se deteriorează tot mai mult și riscă chiar să dispară. Conservarea lor digitală e imperios necesară.

DND De ce, totuși, chiar și utilizatorii „avizați” din comunitatea științifică preferă recurgerea la motoarele de căutare, deși rezultatele interogării sunt redundante și cantitatea de informație furnizată depășește capacitatea de consultare?

IP Documentarea pe internet a devenit o practică aproape curentă, dar ea nu garantează întotdeauna și calitatea „lecturii” datelor așa de ușor oferite. Se produc și furturi, plagiate, se preiau referate, ba chiar teze de doctorat, - și cunoaștem cazuri de „copy paste” chiar printre marii demnitari ai actualității politice... Poate că tocmai în materie de perfecționare a mijloacelor de control electronic al unor asemenea practici reprobabile ar fi de făcut încă destule lucruri – altfel există riscul unei anumite devalorizări și compromiteri a cercetării științifice, cu efecte morale grave. Suntem, însă, ca și obligați, să credem mai degrabă în avantajele oferite de noile mijloace digitale de informație și cercetare, decât în prejudiciile pe care ele le pot aduce. Educația e decisivă, încă o dată, iar Universitatea are și va avea în acest domeniu un rol fundamental, și datorită Bibliotecii ei.